

Sygn. akt VI ACa 212/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 października 2010 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Marzena Miąskiewicz

Sędzia SA – Ewa Stefańska (spr.)

Sędzia SO (del.) – Jacek Sadowski

Protokolant: – sekr. sądowy Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 19 października 2010 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. F.

przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Zakładu Karnego w P.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Płocku

z dnia 18 grudnia 2009 r.

sygn. akt I C 1907/09

oddala apelację.

Sygn. akt VI ACa 212/10

UZASADNIENIE

Powód A. F. wnosił o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dyrektora Zakładu Karnego w P. na jego rzecz kwoty 114.700 zł tytułem zadośćuczynienia za doznane cierpienia fizyczne i psychiczne na skutek traktowania go w sposób niegodny i poniżający w zakładzie karnym. Jako podstawę faktyczną roszczenia powód wskazał fakt przetrzymywania go w przeludnionych celach, z nieodpowiednią wentylacją, z ciasnym kącikiem sanitarnym i bez zagwarantowanej możliwości spożywania posiłków przy stole. Warunki te miały powodować u powoda napady agresji, objawiające się konfliktami z współosadzonymi.

Pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Dyrektora Zakładu Karnego w P. wnosił o oddalenie powództwa, podkreślając brak bezprawności swoich działań, z uwagi na zachowanie przewidzianej prawem procedury zawiadomienia sądu penitencjarnego o występującym w celach przeludnienia. Pozwany twierdził ponadto, że przyznanie powodowi zadośćuczynienia naruszyłoby zasady współżycia społecznego, gdyż powód łamiąc prawo miał świadomość konsekwencji w postaci konieczności odbycia kary.

Wyrokiem z dnia 18 grudnia 2009 r. Sąd Okręgowy w Płocku zasądził od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dyrektora Zakładu Karnego w P. na rzecz powoda A. F. kwotę 3.000 zł, w pozostałym zakresie oddalając powództwo i nie obciążając powoda kosztami procesu.

Wyrok Sądu Okręgowego został wydany w oparciu o poniższe ustalenia faktyczne i rozważania prawne.

Powód A. F. był osadzony w Zakładzie Karnym w P. w okresie od dnia 3 czerwca 2005 r. do dnia 6 stycznia 2006 r. i od dnia 6 marca 2007 r. do chwili obecnej. Od dnia 10 sierpnia 2007 r. do dnia 15 października 2007 r. powód był osadzony w celi nr (...), od dnia 15 października 2007 r. do dnia 28 lipca 2009 r. w celi nr (...), zaś od dnia 28 lipca 2009 r. do dnia 11 sierpnia 2009 r. w celi nr (...). Przy zachowaniu normy 3 m⁽²⁾ na osobę, cela nr 521 była przeznaczona dla 5 osób, lecz było w niej osadzonych od 4 do 8 osób. Cela nr (...) była przeznaczona ona dla 6 osób, zaś było tam osadzonych od 6 do 9 osób. Natomiast cela nr (...) była przeznaczona dla 5 osób, a przebywało w niej 7-8 osób. Cele nie były odnowione, była w nich słaba wentylacja, kąciki sanitarne były odgródzone od reszty pomieszczenia blachą i zasłonką lub kocem. W celach były stoły i taborety, lecz z uwagi na brak miejsca, nie wszyscy osadzeni mogli z nich korzystać przy spożywaniu posiłków. Z powodu złych warunków, między osadzonymi dochodziło do konfliktów związanych z korzystaniem z kącika sanitarnego oraz ze spożywaniem posiłków. Od lutego 2008 r. do chwili obecnej powód uczęszcza do szkoły, w związku z czym 3 razy w tygodniu przybywa poza celą w godzinach 15.00 – 20.00. Od lutego 2009 r. powód korzysta również z zajęć praktycznych w wymiarze 8 godzin w tygodniowo.

Sąd Okręgowy ustalił stan faktyczny sprawy na podstawie zeznań świadków, oddalając wniosek pozwanego o dopuszczenie dowodu z dokumentów wskazanych w piśmie procesowym z dnia 17 listopada 2009 r., albowiem:

- dopuszczenie dowodów wskazanych w punktach 1 i 2 pisma prowadziłyby do niedopuszczalnego w polskim procesie cywilnym zastąpienia dowodu z zeznań świadków dowodem z ich pisemnych oświadczeń;
- dopuszczenie pozostałych dowodów nie było możliwe, ponieważ dokumenty złożono w odpisach, podczas gdy dokumentem w rozumieniu art. 244 i nast. k.p.c. jest wyłącznie oryginał dokumentu.

Ponadto, w ocenie sądu I instancji, okoliczność informowania przez pozwanego sądu penitencjarnego o nie przestrzeganiu norm zaludnienia w celach, nie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Zdaniem Sądu Okręgowego podstawą odpowiedzialności pozwanego Skarbu Państwa jest art. 417 k.c., zaś problematyka ochrony dóbr osobistych i podstawa przyznawania zadośćuczynienia związanego z ich naruszeniem jest uregulowana w art. 23 k.c. i 448 k.c. Warunki, w jakich powinni przebywać osadzeni, określa art. 110 § 2 k.k.w. z którego wynika, że przypadająca na skazanego powierzchnia w celi mieszkalnej ma wynosić nie mniej niż 3 m². Cele wyposaża się w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, a także oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy. Natomiast art. 248 k.k.w. stanowił, że w szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego mógł umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m². O takim umieszczeniu należało bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. Jednakże wyrokiem z dnia 26 maja 2008 r. (sygn. SK 25/07) Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 248 § 1 k.k.w. jest niezgodny z art. 40, art. 41 ust. 4 i art. 2 Konstytucji RP, przy czym na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji odroczył utratę mocy obowiązującej tego przepisu na okres 18 miesięcy, stąd art. 248 § 1 k.k.w. utracił moc z dniem 6 grudnia 2009 r. Powyższe orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wywołuje skutek wyłącznie prospektywny.

Sąd I instancji podkreślił, że problematyka zapewnienia osobom osadzonym w zakładach karnych odpowiednich warunków bytowych jest regulowana także prawem międzynarodowym, przy czym szczególnie istotny jest art. 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w dniu 4 listopada 1950 r.

w Rzymie (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) z którego wynika, że nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Problem przeludnienia w celach i warunków, w jakich przebywają skazani, był także wielokrotnie przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego. Sąd Okręgowy odwołał się przede wszystkim do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007 r. (sygn. V CSK 431/06, publ. OSNC z 2008 r. z. 1, poz. 13) w którym stwierdzono, że osadzenie skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności w przeludnionej celi, w której nie oddzielono urządzeń sanitarnych od reszty pomieszczenia i nie zapewniono wszystkim skazanym osobnego miejsca do spania, może stanowić naruszenie dóbr osobistych w postaci godności i prawa do intymności oraz uzasadniać odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 24 i 448 k.c., zaś ciężar dowodu, że warunki w zakładzie karnym odpowiadały obowiązującym normom i nie doszło do naruszenia dóbr osobistych, spoczywa na pozwanym (art. 6 k.c. w zw. z art. 24 k.c.). Wskazał także na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2007 r. (sygn. II CSK 269/07, publ. OSNC-ZD z 2008 r. z. 3, poz. 75) z którego wynika, że zapewnienie przez państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, jednakże osadzenie skazanego w celi w warunkach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m², przy spełnieniu przesłanek określonych w art. 248 § 1 k.k.w., jest zgodne z prawem.

Sąd I instancji podkreślił, że w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wielokrotnie uznawano, że osadzenie w przeludnionej celi, zwłaszcza w połączeniu z utrudnieniami w dostępie do opieki medycznej czy do środków umożliwiających zachowanie higieny, może stanowić naruszenie art. 3 EKPCz (m.in. orzeczenia nr 7064/05 w sprawie Mamedowa przeciwko Rosji, nr 6847/02 Khudoyorov przeciwko Rosji, nr 62208/00 Labzov przeciwko Rosji, nr 66460/01 Novoselov przeciwko Rosji, nr 63378/00 Mayzit przeciwko Rosji, nr 47095 Kalashnikov przeciwko Rosji, nr 28524/95 P. przeciwko Grecji). Przy tym, nie każde złe traktowanie osadzonego stanowi naruszenie art. 3 EKPCz, gdyż musi ono przekraczać pewien poziom dolegliwości, oceniany na podstawie czasu poniżającego traktowania, jego skutków fizycznych i psychicznych oraz okoliczności odnoszących się do osoby poszkodowanej. W orzeczeniach wskazuje się, że połączenie przeludnienia z brakiem higieny w celach o dużej powierzchni, brakiem ruchu i nieodpowiednim dostępem do urządzeń sanitarnych, może być szkodliwe dla więźniów. Natomiast w orzeczeniach w sprawach nr 17885/04 i 17599/05 Sikorski i Orchowski przeciwko Polsce ETPCz uznał nawet, że przeludnienie na pewnym poziomie może stanowić zasadniczy czynnik, który podlega uwzględnieniu przy zastosowaniu art. 3 EKPCz.

W ocenie sądu I instancji, w przedmiotowej sprawie doszło do naruszenia art. 3 EKPCz, ponieważ powód przez okres 2 lat i 10 miesięcy był osadzony w celach, w których nie przestrzegano wymogu zagwarantowania każdemu pozbawionemu wolności minimum 3 m². Na skutek przeludnienia wystąpiły utrudnienia w korzystaniu z kąpielni sanitarnego, który należało dzielić z większą liczbą współwięźniów, a także w spożywaniu posiłków, gdyż nie było dostatecznej liczby miejsc przy stołach. Upokorzenie związane z pobytem w przeludnionych celach zwiększał fakt, że cele były nieodnowione i ze słabą wentylacją. Stłoczenie znacznej liczby osób na niewielkiej powierzchni powodowało konflikty między osadzonymi i prowadziło do naruszenia dóbr osobistych powoda, w szczególności jego godności i prawa do prywatności.

Sąd Okręgowy nie podzielił poglądu pozwanego, że obowiązywanie w analizowanym okresie art. 248 k.k.w. skutkuje brakiem bezprawności naruszenia dóbr osobistych powoda. Wprawdzie w wyroku z dnia 26 maja 2008 r. (sygn. SK 25/07) Trybunał Konstytucyjny odroczył utratę mocy obowiązującej art. 248 k.k.w. co powoduje, że wyrok ten wywołał jedynie skutek prospektywny (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2006 r., sygn. IV CSK 28/06), to jednak doszło do naruszenia art. 3 EKPCz, co jest wystarczające dla spełnienia przesłanki bezprawności. Zgodnie z art. 91 Konstytucji RP norma prawa międzynarodowego stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, a przy tym wynikająca z art. 9 Konstytucji zasada przestrzegania prawa międzynarodowego przez RP jest zasadą konstytucyjną. Nie można więc uznać, że obowiązywanie art. 248 k.k.w. do dnia 6 grudnia 2009 r. automatycznie eliminowało bezprawność wynikającą z naruszenia art. 3 EKPCz.

Sąd I instancji przyjął, że dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy nie jest istotna okoliczność, że Dyrektor Zakładu Karnego w P. informował sąd penitencjarny o konieczności umieszczenia osadzonych w przeludnionych celach, w ponieważ do ponoszenia przez Skarb Państwa odpowiedzialności wynikającej z art. 417 k.c. nie jest wymagane wykazanie winy funkcjonariusza, skoro przesłanką wystarczającą jest bezprawność. Ponadto w ocenie Sądu Okręgowego z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2008 r. (sygn. I CSK 319/07, Lex nr 448025) wynika, że wina nie powinna być uznawana za przesłankę przyznania zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Dlatego okoliczność, że Dyrektor Zakładu Karnego nie ponosi winy za naruszenie dóbr osobistych powoda, skoro informował on sąd penitencjarny o osadzaniu osób pozbawionych wolności w bardziej zagęszczonych celach, nie może stanowić przeszkody w przyznaniu powodowi stosownego zadośćuczynienia.

Zdaniem Sądu Okręgowego zadośćuczynienie ma charakter przede wszystkim kompensacyjny, zaś kryteria, którymi należy się kierować ustalając jego wysokość, wynikają z orzecznictwa. W przedmiotowej sprawie odpowiednie zadośćuczynienie odpowiada kwocie 3.000 zł, uwzględniając dość długi czas trwania osadzenia powoda w warunkach przeludnienia, zły stan cel i słabą wentylację. Sąd I instancji uwzględnił także okoliczność, że od lutego 2008 r. przez 15 godzin tygodniowo, a od lutego 2009 r. przez 23 godziny tygodniowo powód przybywał poza celą, z uwagi na uczęszczanie do szkoły i na zajęcia praktyczne. W tym okresie dolegliwość związana z przebywaniem w przeludnionej celi były dla powoda mniej uciążliwe. Ponadto Sąd Okręgowy podkreślił, że zadośćuczynienie powinno rekompensować powodowi jedynie skutki związane z odbywaniem kary pozbawienia wolności w przeludnionej celi, a nie dolegliwości związane z wymierzoną mu karą, które są naturalną konsekwencją popełnionego przestępstwa.

Odwołując się do treści art. 102 k.p.c. oraz art. 113 ust. 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398) Sąd Okręgowy nie obciążył powoda kosztami procesu uznając, że przemawia za tym jego sytuacja rodzinna i majątkowa, a nadto co do zasady powód jest stroną wygrywającą, zaś wysokość zadośćuczynienia należy w istocie do sfery uznania sądu.

Od wyroku Sądu Okręgowego w Płocku apelację wniósł pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Dyrektora Zakładu Karnego w P., zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa.

Apelacją z dnia 26 stycznia 2010 r. pozwany zaskarżył wyrok w części uwzględniającej powództwo i orzekającej o nie obciążaniu powoda kosztami procesu, wnosząc o jego zmianę i oddalenie powództwa, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Wyrokowi Sądu Okręgowego zarzucił:

- 1) naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w dniu 4 listopada 1950 r. w R. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) poprzez przyjęcie, że powód był w Zakładzie Karnym w P. traktowany w sposób nieludzki i poniżający;
- 2) naruszenie art. 417 k.c. w zw. z art. 110 § 2 k.k.w. i art. 248 § 1 k.k.w. poprzez niewłaściwe zastosowanie art. 417 k.c. oraz niezastosowanie art. 110 § 2 k.k.w. w zw. z art. 248 § 1 k.k.w., polegające na przyjęciu, że działania pozwanego były bezprawne i ponosi on odpowiedzialność w sprawie;
- 3) naruszenie art. 23 k.c. i 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że naruszone zostały dobra osobiste powoda oraz zasądzeniu na rzecz powoda zadośćuczynienia w nadmiernej wysokości;
- 4) naruszenie art. 128 k.p.c. w zw. z art. 129 k.p.c. przez bezpodstawne przyjęcie, że występując z wnioskiem dowodowym w pozwie pozwany miał obowiązek przedłożyć oryginał dokumentu;
- 5) naruszenie art. 309 k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że kopia dokumentu nie może stanowić dowodu i niedopuszczenie dowodu z załączonych do pozwu kopii;

6) naruszenie art. 230 k.p.c. w zw. z art. 229 k.p.c. i art. 231 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że pozwany nie wykazał braku bezprawności swojego działania załączając kopie zawiadomień do sądu penitencjarnego w sytuacji, gdy powód nie kwestionował tych pism;

7) naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez dokonanie błędnych ustaleń faktycznych, wskutek dowolnej oceny materiału dowodowego polegającej na przyjęciu, że powód przebywał w Zakładzie Karnym w P. przez 34 miesiące w warunkach przeludnienia, gdzie przypadło na niego 2-2,5 m² powierzchni;

8) naruszenie art. 245 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i pominięcie wniosku dowodowego pozwanego w zakresie dopuszczenia dowodu z pisma z dnia 16 października 2009 r. zatytułowanego „Wyjaśnienia do skargi osadzonego F. A. s. J.” oraz dopuszczenia dowodu z pisma z dnia 20 października 2009 r. zatytułowanego „Wyjaśnienie do pisma skazanego F. A., s. J.”;

9) naruszenie art. 102 k.p.c. poprzez jego błędne zastosowanie (vide: apelacja, k. 137).

W odpowiedzi na apelację powód A. F. wnosił o jej oddalenie (vide: odpowiedź na apelację, k. 156).

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja pozwanego nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne sądu I instancji i przyjmuje je za własne. Natomiast pomimo, że dokonana przez Sąd Okręgowy ocena prawna żądań powoda jest częściowo wadliwa, to zaskarżony wyrok odpowiada prawu.

W przedmiotowej sprawie powód domagał się zasądzenia od pozwanego na jego rzecz zadośćuczynienia w związku z bezprawnym naruszeniem jego dóbr osobistych w postaci godności i prawa do prywatności, na skutek odbywania kary pozbawienia wolności w przeludnionych, zniszczonych i słabo wentylowanych celach. Natomiast pozwany wnosił o oddalenie powództwa twierdząc, że ewentualne naruszenie dóbr osobistych powoda nie miało bezprawnego charakteru, skoro w okresie objętym pozwem obowiązywał art. 248 k.k.w. zezwalający dyrektorowi zakładu karnego na ponadnormatywne zagęszczenie cel, po zawiadomieniu sądu penitencjarnego.

Pozwany złożył do akt sprawy wydruk obrazujący pobyt powoda w poszczególnych celach, ich pojemność i występujące w nich rzeczywiste zagęszczenie. Ponieważ powód nie zakwestionował danych wynikających z zestawienia, powyższe okoliczności należało przyjąć za uznane przez powoda i między stronami niesporne. Z zestawienia wynika, że w okresie od dnia 3 czerwca 2005 r. do dnia 6 stycznia 2006 r. powód przebywał w celach o nr (...), (...) i (...), lecz za okres ten brak jest danych dotyczących ilości osób osadzonych w każdej z cel. Jednakże należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 24 k.c. ciężar dowodu w zakresie braku bezprawności działania obciąża pozwanego, a nie powoda. Stąd powód musi jedynie wykazać, że we wskazanym okresie przebywał w przeludnionych celach oraz warunków istniejących w tych celach, natomiast jeżeli trudności dowodowe w tym zakresie spowodowane są postępowaniem pozwanego (brak dokumentacji za okres sprzed dnia 10 sierpnia 2007 r.), ciężar dowodu przechodzi na pozwanego.

Natomiast drugi ze wskazanych przez powoda okresów jest w pełni udokumentowany. W okresie od dnia 6 marca 2007 r. do dnia 14 września 2009 r. powód przebywał kolejno w 9 celach o nr (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) i (...), przy czym przez ponad połowę 30-miesięcznego pobytu powoda w Zakładzie Karnym w P., były one przeludnione (ponad 15 miesięcy). W celach 5 –osobowych było osadzone po 6, 7, a nawet 8 osób, zaś w celach 6 –osobowych po 7, 8, a nawet 9 osób. Z powyższych danych wynikają dwie konkluzje: po pierwsze – przeludnienie w celach, w których przebywał powód, okresowo bywało znaczne, i po drugie – przeludnienie w tych celach miało charakter permanentny, a nie wyjątkowy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego skoro przeludnienie w celach, w których był osadzony powód, było zjawiskiem permanentnym, sytuacja ta nie była zgodna z hipotezą art. 248 § 1 k.k.w. nawet wówczas, gdy pozwany informował o nadmiernym zagęszczeniu sąd penitencjarny. Art. 248 k.k.w., który utracił moc z dniem 6 grudnia 2009 r. na

skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r. (sygn. SK 25/07) stanowił, że **w szczególnie uzasadnionych wypadkach** dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego mógł umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m². O takim umieszczeniu należało bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. Z powyższego przepisu wynika, że jeżeli przeludnienie w celach miało charakter wyjątkowy, to było ono zgodne z art. 248 § 1 k.k.w., przez co nie było bezprawne, natomiast jeżeli było ono permanentne, to było sprzeczne z prawem, niezależnie od pozostałych warunków pobytu w celach, takich jak wentylacja, oświetlenie, czy stan kąpoków sanitarnych.

Sąd II instancji podziela wyrażony w judykaturze pogląd, że odroczenie utraty mocy obowiązującej art. 248 § 1 k.k.w. wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r. (sygn. SK 25/07) nie daje podstaw do przyjęcia, że mógł on być do tego czasu stosowany poprzez powołanie się na obowiązek przyjęcia każdej osoby kierowanej do jednostki penitencjarnej oraz przekazywanie informacji o przekroczeniu najniższej normy sędziemu penitencjarnemu. Sposób ten nie spełniał bowiem nawet tych, uznanych za niekonstytucyjne, reguł (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 22 maja 2009 r., sygn. I ACa 284/09, Lex nr 563072). Taka właśnie sytuacja miała miejsce w przedmiotowej sprawie, gdyż pobyty powoda w nadmiernie zagęszczonych celach nie miało charakteru szczególnie uzasadnionego, a przez to wyjątkowego. Dlatego nie ma racji pozwany podnosząc w apelacji zarzut naruszenia art. 248 k.k.w. i art. 110 § 2 k.k.w. poprzez ich niezastosowanie, co miało prowadzić do błędnego przyjęcia bezprawności jego działania. Działanie pozwanego, z przyczyn wyżej omówionych, było bowiem bezprawne nawet wówczas, gdy dyrektor zakładu karnego informował o przeludnieniu sąd penitencjarny.

Natomiast ma rację pozwany twierdząc, że sąd I instancji błędnie przyjął naruszenie przez Dyrektora Zakładu Karnego w P. art. 3 EKPCz, gdyż powód nie udowodnił okoliczności traktowania do w sposób niehumanitarny i poniżający. W uzasadnieniu apelacji pozwany dokonał wnikliwej analizy orzecznictwa ETPCz z którego wynika, że niehumanitarnie i poniżające traktowanie polega zazwyczaj nie tylko na przebywaniu w przeludnionej celi, lecz obejmuje także pozostałe aspekty życia osadzonego w jednostce penitencjarnej, takie jak: przebywanie w salach wieloosobowych, rotacyjne korzystanie z łóżek przez kilku więźniów, sen na zmianę przy włączonym świetle i hałasie uniemożliwiający wypoczynek, zakaźne choroby współwięźniów, zarobaczenie cel, brak oddzielenia toalety od pozostałej części celi, brak opieki medycznej, osadzenie w celi z palaczami. Wyżej opisane warunki należy uznać za drastyczne, zaś w ocenie sądu II instancji powód nie wykazał, aby przebywał w porównywalnych warunkach. Omówione wyroki zapadały głównie przeciwko Rosji, Rumunii, Grecji.

Ostrzejsze kryteria ETPCz zastosował wobec Polski. W sprawie Orchowski przeciwko Polsce (nr 17885/04) ETPCz uznał, że naruszeniem art. 3 konwencji było przebywanie więźnia przez okres 6 lat w celi o powierzchni poniżej 3, a okresowo nawet 2 m⁽²⁾, przy zbyt częstych transferach między jednostkami penitencjarnymi. Również w sprawie Sikorski przeciwko Polsce (nr 17599/05), osadzony był zmuszony do długotrwałego przebywania w warunkach dużego przeludnienia, co było szczególnie dolegliwe z uwagi na dodatkowe czynniki, takie jak: brak możliwości ruchu, szczególnie poza celami, brak intymności, nienależyte warunki sanitarne oraz wielokrotne przenoszenie osadzonych z jednej jednostki penitencjarnej do innej. ETPCz uznał, że cierpienia i niedogodności, których skarżący doświadczyli, przekroczyły nieunikniony poziom dolegliwości, jaki powoduje ze swej natury fakt osadzenia w zakładzie karnym, w rezultacie czego doszło do naruszenia art. 3 Konwencji. Jednakże, w ocenie Sądu Apelacyjnego, w przedmiotowej sprawie nie doszło do naruszenia art. 3 EKPCz, ponieważ powód nie udowodnił istnienia dodatkowych warunków, potęgujących niedogodności związane z pobytem w przeludnionych celach. Należy pamiętać, że od lutego 2008 r. do chwili obecnej powód uczęszcza do szkoły, w związku z czym 3 razy w tygodniu przybywa poza celą w godzinach 15.00 – 20.00, zaś od lutego 2009 r. korzysta również z zajęć praktycznych w wymiarze 8 godzin w tygodniowo. Wyjścia te pozwoliły powodowi w znacznym stopniu zmniejszyć uciążliwości związane z pobytem w nieodnowionych i słabo wentylowanych celach, z prowizorycznie wydzielonymi kąpokami sanitarnymi i niedostateczną ilością miejsca przeznaczonego do spożywania posiłków.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia przez sąd I instancji art. 23 i 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez uznanie, że doszło do bezprawnego naruszenia dóbr osobistych powoda i przyznanie

mu zadośćuczynienia w nadmiernej wysokości. Stosując zasadę permanentnego nadmiernego zagęszczenia cel, przy jednoczesnym informowaniu o tym fakcie sądu penitencjarnego, Dyrektor Zakładu Karnego w P. naruszał dyspozycję art. 248 k.k.w., przez co działał bezprawnie. Jego działanie skutkowało zaś naruszeniem dóbr osobistych powoda w postaci jego godności i prawa do prywatności, co uzasadniało udzielenie powodowi ochrony prawnej.

Sąd I instancji zasadnie odwołał się do poglądu wyrażonego w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2008 r. (sygn. I CSK 319/07, Lex nr 448025), iż związek między zmianą art. 448 k.c. i art. 24 k.c. przemawia za jednolitymi przesłankami żądania zadośćuczynienia jak i zasądzenia sumy na cel społeczny, w ramach reżimu naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Jednakże błędnie wywiódł, że wina nie jest przesłanką zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c. Zdaniem Sądu Apelacyjnego okoliczność usytuowania art. 448 k.c. wśród przepisów regulujących odpowiedzialność odszkodowawczą przesądza, że przesłanką zasądzenia zadośćuczynienia jest wina, z tym, że także wina w postaci nieumyślnej. W przedmiotowej sprawie Dyrektor Zakładu Karnego w P. naruszając przepis rangi ustawowej, niewątpliwie dopuścił się zawinonego działania, co najmniej nieumyślnie. Wystąpienie powyższej przesłanki uzasadnia zaś możliwość przyznania powodowi zadośćuczynienia.

Zdaniem sądu II instancji zasądzone na rzecz powoda zadośćuczynienie w kwocie 3.000 zł jest kwotą odpowiednią, gdyż uwzględnia z jednej strony - dość długi czas trwania osadzenia powoda w warunkach przeludnienia, zły stan cel i słabą wentylację, zaś z drugiej strony – powstała w trakcie odbywania kary możliwość dość częstego opuszczania celi w związku z nauką w szkole i odbywaniem zajęć praktycznych. W ocenie Sądu Apelacyjnego ustalone przez Sąd Okręgowy zadośćuczynienie zrekompensuje powodowi jedynie skutki związane z odbywaniem kary pozbawienia wolności w przeludnionej celi, a nie dolegliwości związane z wymierzoną mu karą, które są naturalną konsekwencją popełnionego przestępstwa. A przy tym, zasądzona na rzecz powoda kwota zadośćuczynienia nie odbiega od kwot zasądzanych innym osadzonym w analogicznych sprawach.

Co do zgłoszonych w apelacji zarzutów naruszenia prawa procesowego (tj. art. 128 w zw. z art. 129 k.p.c., art. 309 w zw. z art. 217 § 2 k.p.c., art. 230 w zw. z art. 229 i 231 k.p.c., art. 233 k.p.c., art. 245 k.p.c.), podkreślenia wymaga fakt, że pozwany nie wskazał, na czym miałyby polegać ich wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Faktem jest, że do pisma procesowego z dnia 17 listopada 2009 r. pozwany dołączył oryginały dokumentów w postaci „Wyjaśnień do skargi osadzonego F. A. s. J.” oraz nie poświadczone za zgodność kserokopie dokumentów w postaci informacji kierowanych do sądu penitencjarnego, wnioskując o dopuszczenie dowodu z powyższych dokumentów na okoliczność braku bezprawności działania pozwanego. Sąd I instancji oddalił wniosek o dopuszczenie dowodu z „Wyjaśnień do skargi osadzonego F. A. s. J.” twierdząc, że przeprowadzenie dowodu z dokumentów naruszyłoby zasadę bezpośredniości postępowania dowodowego, gdyż pozwany powinien zgłosił wniosek o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania osób podpisanych pod pismami w charakterze świadków. Jest to pogląd błędny, gdyż skoro przepisy kodeksu postępowania cywilnego przewidują zarówno dowód z zeznań świadków, jak i dowód z dokumentów (urzędowych i prywatnych), to każdy z tych dowodów może zostać dopuszczony, zaś do sądu należy swobodna ich ocena.

Dokonując oceny powyższych dowodów z dokumentów należy zauważyć, że zostały one sporządzone przez Młodszego Inspektora Działu Kwatermistrzowskiego Zakładu Karnego w P. i Młodszego Wychowawcę Działu Penitencjarnego Zakładu Karnego w P., a więc funkcjonariuszy pozwanego zainteresowanych w wykazaniu, że wykonywali swoją pracę prawidłowo i zgodnie z prawem. Dlatego w części, w jakiej są sprzeczne z zeznaniami zgłoszonych przez powoda świadków, współosadzonych w celach, dokumentom tym należy odmówić cechy wiarygodności. Natomiast fakt okresowego przekazywania przez pozwanego informacji o dogęszczeniu cel sądowi penitencjarnemu nie był kwestionowany przez powoda, więc jest to okoliczność przyznana i nie wymagająca dowodu. Co więcej, jest to okoliczność nieistotna dla rozstrzygnięcia sprawy, ponieważ pozwany zgłosił powyższy dowód wyłącznie na okoliczność braku bezprawności jego działania, podczas gdy już samo naruszenie przez pozwanego art. 248 k.k.w. jest wystarczające dla uznania, że bezprawność miała miejsce. Dowód ten mógłby mieć natomiast znaczenie dla oceny stopnia zawinienia pozwanego, lecz ta okoliczność nie została we wnioskowanej tezie dowodowej wskazana.

Nie zasługuje również na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 102 k.p.c., albowiem sąd I instancji prawidłowo zastosował przepis, z którego wynika, że w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W ocenie Sądu Apelacyjnego w przedmiotowej sprawie ma miejsce szczególnie uzasadniony wypadek, ponieważ z oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku i dochodach wynika, że powód nie ma żadnego majątku ani dochodów, a przebywając w zakładzie karnym nie pracuje, choć się uczy. Nie ma więc środków na poniesienie opłat sądowych oraz kosztów zastępstwa procesowego świadczonego stronie przeciwnej, zaś przepisy o kosztach procesu nie mogą być wykorzystywane w celu ograniczania dostępu do sądu osobom, których prawa wymagają udzielenia ochrony.

Podstawą orzeczenia Sądu Apelacyjnego był art. 385 k.p.c.